

izšla, razen morda E. Fischerjeve, zadnja leta niti ena nemška rasna karta, kar se ponavadi iz teksta in slik razvidi še bolje nego iz karte same. Res dobre rasne karte do danes še ni in je nemara še dolgo ne bo, tako dolgo, dokler n. pr. o Prusiji, ki jo Nemci tako radi proglašajo za izključno domeno nordijske rase, ne bomo avtentično vedeli, kako so po nji razširjeni vsaj glavni znaki, ki nam dajejo v izvestnih kompleksih rasno sliko.

LITERATURA.

- Banse E., 1929: Buch der Länder. Das Buch Abendland. Berlin.
Braun F., 1926: Europa als Erdteil. V Gerbing W.: Das Erdbild der Gegenwart. Leipzig.
Boule M., 1923: Les hommes fossiles. Paris.
Buschan G., 1923: Menschenkunde. Stuttgart.
Deniker J., 1926: Les races et les peuples de la terre. II. Ed., Paris.
Fischer A., 1924 in 1929: Prof. Hickmanns geograph.-statistischer Universalatlas. Wien.
Fischer E., 1927: Baur E., Fischer F., Lenz F.: Menschliche Erblichkeitslehre. III. Aufl., München.
Günther H. F. K., 1924: Rassenkunde des deutschen Volkes. VI. Aufl., München.
Günther H. F. K., 1925: Kleine Rassenkunde Europas. München.
Hauser O., 1924: Rasse und Kultur. Braunschweig und Hamburg.
Kraiftschek G., 1924: Rassenkunde. „Urgesch. Volksb.“ I. Band, Wien.
Laufensach H., 1926: Allgemeine Geographie. Gotha.
Lebzelter V., 1923: Beiträge zur physischen Anthropologie der Balkanhalbinsel. I. Zur physischen Anthropologie der Südslawen. Mitt. Anthr. Ges. Wien 53.
Philipsson A. 1928: Europa. III. Aufl. Europa außer Deutschland. Leipzig.
Pittard E., 1920: Les Peuples des Balkans. Paris, Genève et Lyon.
Schlaginhäufen O., 1927: Körpergröße, Kopfform und Farbenmerkmale von 250 schweizerischen Rekruten. Bull. der Schweiz. Ges. f. Anthr. u. Ethn., Bern. Ref. A. K. iz Zeitschr. Ges. f. Erdkunde zu Berlin. 1928, 7/8. S. 351.
Škerlj B., 1927: Přspěvek k antropologii Jihoslovanů. Antropologie 5, 1/2, Praha.
— 1928: Kako naj razumemo dinarsko raso? Geogr. vestnik 4, Ljubljana.
Weidenreich F., 1927: Rasse und Körperbau. Berlin.
Weisbach A. 1895: Die Bosnier. Mitt. Anthr. Ges. Wien 25.
— 1903: Die Slowenen. Ib. 33
Zarnik B., 1928: O rasnom sastavu evropskog pučanstva. „Kolo“ (Matica Hrvatska). Zagreb.

Milko Kos:

CREINE MONS — KRAINBERG — KRANJSKA GORA, STARO IME ZA KARAVANKE.

S kraljevsko podelitvijo je prejela briksenska cerkev l. 1073. lovsko pravico (wildpannum) na svojih posestvih na Gorenjskem. Zanje navaja kraljevski diplom meje z besedami: „quorum prediorum longitudinem seu latitudinem certo rivorum limite determinavimus, de rivo Tobropotoch, quod teutonice Guetbach (dicitur), usque ad flumen Feistriza et a summo vertice Creine montis usque in medium fundum Sowe fluminis“ (Schumi, UB Krain, I, 59; Gradivo za zgod. Slovencev, III, št. 274). Za goro in vode, navedene v tej listini, podaja v letniku 1926 Geografskega Vestnika (str. 82—90) dr. J. Rus nove razlage. Tobropotoch — Guetbach mu je potok Dobrčnik, ki se, pritekajoč izpod Karavank, pri Hrušici izliva v Savo, Feistriza bi bila (Triglavska) Bistrica, ki teče skozi dolino Vrata, „summus vertex Creine montis se krije z današnjim imenom Triglav“, „medius fundus Sowe flu-

minis" bi pa po Rusu bila Savica v Bohinju. Le na enem mestu svoje študije dopušča dr. Rus možnost, da bi se „*summus vertex Creine montis*“ smel za prve čase briksenskega gospodstva postaviti na mesto Krainberga ali slovenske Strmice, danes vasi na koroški strani Korenskega prelaza (str. 85). S svojimi lokalizacijami se je dr. Rus postavil v nasprotje z dosedanjimi razlagami rek in gora, omenjenih v listini iz l. 1073. Po Fr. Kosu (Gradivo, III, 168, op. 1–3) je namreč Tobropotoch — Guetbach potok nad Tržičem, Feistriza je Tržiška Bistrica, Creine mons pa gorovje na kranjsko-koroški meji nad Kranjsko Goro (= Creina). Po Sinnacherju (Beyträge zur Geschichte der bischöfl. Kirche Säben und Brixen, II, 446) je Creine mons prejkone obmejno gorovje med Kranjsko in Koroško.

Mislím, da ima dr. Rus edino glede potoka Dobrčnika — Tobropotoch — Guetbach prav. Njegova izvajanja v tem pogledu potrjuje tudi opis vzhodnih meja freisinške posesti na in okoli Dovjega iz l. 1630: (meja teče) „gegen Pierpamb werts bey dem pach genant Doberschn'ckh herdisshalb der Saw hinauf auf den tröff an Rasseckher grundt“ (freisinški urbar v moji posesti). Dobrčnik — Tobropotoch — Guetbach tvori torej zahodno mejo briksenske posesti na Gorenjskem, ki jo meri diploma iz l. 1073. po dolžini (longitudo) in širini (latitudo). Vzhodna meja v dolžinski smeri je flumen Feistriza, ki ne more biti drugo kot Tržiška Bistrica. Ravno par desetletij pred postankom naše darovnice je prejela leta 1040. ista briksenska cerkev kronska zemljo med Vistriza (= Tržiška Bistrica) in Bledom z gozdom Leschach (= Leše jugozah. od Tržiča; — Schumi, UB Krain, II, 35; Gradivo, III, št. 106). Med Savo in Tržiško Bistrico lahko za 11. stol. dokažemo raztreseno briksensko posest. Južna meja po širini merjenega lovsko-pravnega okoliša briksenske cerkve je l. 1073 „*medius fundus Sowe fluminis*“, to je sredina Savske struge, mogoče spodnjega teka Save Bohinjke in skupne Save od sovodnja obeh rek do izliva Tržiške Bistrice. Tako bi imeli torej vzhodne, južne in zahodne meje briksenskega lovsko-pravnega okraja začrtane. Izpopolniti jih moremo na zapadu z velikimi gozdovi, pač na Pokljuki in Mežaklji, katere je dobil Briksen l. 1040 (Gradivo, III, št. 107). Severna meja tega okraja je pa „*summus vertex Creine montis*“, ki ni v listini iz l. 1073. nič drugega nego greben današnjih Kavavank nekako od Rožice nad Hrušico pa do Ljubelja.

Za te lokalizacije govori teritorialni razvoj briksenske zemlje na Gorenjskem. Prvotno dobiva in pridobiva Briksen v večjem obsegu strnjeno posest le v kotu med obema Savama okoli Blejskega jezera in šele kasneje razstreseno posest med Savo in Tržiško Bistrico ter gozd med obema Savama. V samem Bohinju (spodnja dolina okoli Bohinjske Bistrice) pa pridobi Briksen prvo dokumentarično dokazano posest šele okoli leta 1070., pa še to žrtvuje kmalu na korist arondacije svoje posesti okoli Bleda (Gradivo, III, št. 234, 372). Ostali Bohinj je bil v 11. stol. po večini alo-dialna posest tamošnjih svobodnih posestnikov (L. Hauptmann, Die

Herkunft der Kärntner Edlinge, Vierteljahrschrift f. Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, XXI, 1928, 263). Meja Dobrčnik — Triglavsko Bistrica — Triglav — Savica torej za briksensko ozemlje l. 1073. ne more obveljati, kajti ne oklepa ga v sklenjenem obsegu, temveč omejuje le na zahodu, in drugič bi taka meja vključevala tudi zemljo, kjer briksenska cerkev takrat ni imela nobene besede (bohinski alodi, freisinška posest na Dovjem).

Za lokalizacijo „*summus vertex Creine montis*“ = greben Karavank pa govore še drugi razlogi. Nikakor namreč ni mogoče „*Creine mons*“ lokalizirati z današnjo Kranjsko goro in „*summus vertex*“ ravno s karavanškim grebenom nad Kranjsko goro (kot lokalizira Fr. Koš v Gradivu, III, 168). „*Creina*“ ni Kranjska gora, kjer naj bi bile datirane mnoge briksenske tradicije 11. stol. (tako napačno v Gradivu, III, XIV). „*Creina*“ in podobno v listinah 11. stol. je po vsej priliki današnji Kranj (Fr. Krones, *Die deutsche Besiedlung der östlichen Alpenländer*, 63), — Carnium ravenskega anonimnega geografa iz 7. stoletja, kamor vodi leta 973. preko sorškega polja po Kranjčanov, „*via Chreinariorum*“ (Gradivo, II, št. 445, 490). Zgornja Savska dolina od Dovjega navzgor je pa bila do 14. stoletja še neobljudeña in neobdelana in so šele proti sredini stoletja ljudje začeli gozdove krčiti, jih spreminjati v polja in si tudi postavili na novo dve cerkvi, eno v Kranjski gori (Chraynaw, Chrainau), drugo na Dovjem, kateri je oglejski patriarh l. 1362. podredil radovljiškemu župniku (Notizenblatt dunajske akademije, 1858, 487; Schumi, *Archiv für Heimatkunde*, I, 12, 31). Kolonizacija v večjem obsegu je tod začela v zvezi s fužinarstvom (rudogorski red za Jesenice 1381, Müllner, *Geschichte des Eisens*, 374; 1404, prve fužine v Beli peči, Gstirner, *Zeitschrift des ... Alpenvereins*, 31, 419 d.). Napačno lokalizacijo kraja Chronowe (Cronowe, Kronowe), omenjenega v listinah iz prve polovice 13. stol., s Kranjsko goro, v indeksu pete knjige Gradiva, str. 495, sem v uvodu (str. XLIII) popravil v pravilno Kronovo ob Krki na Dolenjskem.

„*Creine mons*“ je to, kar imenujemo danes Karavanke, isto kar „*Krainberg*“ in podobno v listinah in zemljevidih od 13. stoletja dalje. 1252: posestva goriškega grofa „*in Nakel a flumine quod Coker dicitur usque ad montes Suesperch et Chreinberch*“ (posestva v Naklem od reke Kokre do gora „*Suesperch*“ in „*Chrainberch*“, Jaksch, *Mon. Car.*, IV, 420). 1263: ortenburška posest na Kranjskem od gore „*Chreinberch*“ pa do reke „*Zewer*“, to je Sore (Jaksch, l. c., 595). Poročilo Nikolaja de Cusa iz leta 1458: „*die Herrschaft Vels fange an auf der Höhe des Berges Kronberg*“ je posneto po listini iz leta 1073 (Sinnacher, *Beyträge*, VI, 464, Rus, l. c., 84). Lazius na svojih kartah Kranjske in Goriške (1561) je res postavil „*Ober Krainpirg*“ oziroma „*Krayngebyrg*“ v širok okoliš Gorenjske, od Korenskega sedla pa do Ljubljane (Orožen v *Letopisu Slov. Mafice*, 1901, 28; Rus, l. c., 84). Valvasor (*Die Ehre d. H. Crain*, I, 141, 168) stavi Crainberg v okolico Kranjske gore; kakor se zdi ga istoveti s Prisojnikom, kajti iz besed

„durch diesen Berg geht ein Loch“ bi sklepali, da misli na znamenito Pri-sojnikovo okno. Meni znani zemljevidi iz 17. in 18. stoletja pa stavijo Krain-berg vsi v Karavanke: Homannova karta Kranjske v Karavanke nad Kranjsko goro, Wittova karta Kranjske in Koroške iz l. 1680. v Karavanke nad Tržičem, Lotterjeva karta Kranjske iz ok. l. 1760. zopet v Karavanke nad Kranjsko goro. Druge karte (n. pr. Danckertsova karta Notranje Avstrije 1720, Flori-jančičeva karta Kranjske 1744, Kindermannove karte 1803 in druge) pa Krain-berg kot označbo za pogorje Karavank ne poznajo. Narodni govor med koroškimi Nemci pozna za Karavanke še danes ime „Kchramperg“, to je „Krainberg“ (P. Lessiak, Carinthia, I, 1922, 28).

Toda kako to, da se imenujejo Karavanke „Kranjska gora — Krain-berg“, ko pozna in navaja že Cl. Ptolemaeus ime *Καρουάγρας* kot južno mejo Norika (Geogr., II, 13, 1; 14, 1; prim. O. Cuntz, Die Geographie des Ptolemaeus, 72, 73). Ravno Ptolomejev *Καρουάγρας* je dal povod, da so za-čeli, šele nekako sredi 19. stoletja, imenovati koroško-kranjsko obmejno po-gorje z imenom Karavanke. Ankershofen na primer v svoji zgodovini Koroške iz l. 1850. (Handbuch der Geschichte des H. Kärnten, I, 341) imenuje pogorje še s starim imenom Krainer-Gebirge. Karavank v današnjem pomenu še ne pozna. Nekako istočasno je pa začela geografska literatura uvajati besedo Karavanke v knjige in karte. P. Hitzinger v svoji razlagi Ptolemejevega Carvancas l. 1855. pozna poleg Krainer-Alpen tudi že označbo Karavanke v današnjem pomenu, toda še kot nekaj novega (Mittheilungen des Histor-Vereins f. Krain, 1855, 79). Moderno geografsko ime Karavanke spada torej med takozvane „učene“ tvorbe in je nastalo na podlagi Ptolemejevega *Καρουάγρας*. Staro ime za Karavanke je Creine mons — Krainberg — Kranjska gora, ki ga poznamo že od leta 1073.

Franz Heritsch:

GRANIT IM WESTLICHEN BACHER?

Im Geografski Vestnik, 1926, Nr. 1, hat Herr P. Janez Žurga sehr bemerkenswerte und interessante Erörterungen über die massigen Gesteine des Bachergebirges gebracht. Da ich selbst mich vor dem grossen Kriege mit der Geologie des Bachergebirges beschäftigt habe, sei mir gestattet, mit einigen kritischen Bemerkungen auf die Studie von Žurga einzugehen.

Dass im Bachergebirge granitische Gesteine und deren metamorphe Abkömmlinge einerseits, Gesteine mit porphyrischer Struktur andererseits vorhanden sind, haben bereits die alten Beobachter vor mehr als 50 Jahren gesehen. Doelter hat dann alle diese Gesteine unter einen gemeinsamen Gesichtspunkt gebracht, indem er meinte, dass im Westbacher Granitporphyre, im östlichen Bacher aber Granit als Intrusiva vorhanden seien. In den Auseinandersetzungen von Pontoni fand Doelters Meinung scheinbar eine Bestätigung.